
Revision af pengeinstitutter

Hvor meget information kan en revisor overskue?

Ledende økonom Nikolaj Warming Larsen

03/04/2014

1 Hovedkonklusioner

- Det overordnede mål med ekstern revision af finansielle (og andre) virksomheder er at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet er uden væsentlige fejl, og at konkludere, om regnskabet giver et retvisende billede af virksomhedens aktiver og passiver, finansielle stilling og resultat samt pengestrømme for året.
- Et overordnet mål for den informationsmængde, som revisionen står overfor, er derfor værdien af de aktiver og passiver, som skal revideres pr. revisionstime: Jo flere aktiver og passiver, der skal revideres pr. debiteret revisionstime, jo vanskeligere må det alt andet lige være at opretholde en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet giver et retvisende billede.
- I dette notat sammenlignes revisionshonoraret i 7 SIFI'er (systemic important financial institution) med honoraret for 19 store ikke-finansielle (large cap) virksomheder. Analysen viser, at revisionshonoraret per virksomhed er 4 gange større i de ikke finansielle virksomheder end i SIFI'erne.
- Ud fra en række standardforudsætninger om arbejdstid vil en revisor, der reviderer et SIFI, som en gennemsnitsbetragtning skulle revidere 245 mio. kr. aktiver og passiver pr. debiteret revisionstime. Dette er til sammenligning ca. 60 gange mere end for de større danske ikke-finansielle virksomheder. Forskellen skyldes primært, at SIFI'er har meget større balancer.
- I beregningen er det antaget, at lønnen per revisionstime er 670 kr. Timelønnen er beregnet som omsætning pr. fuldtidsansat i forhold til antallet af arbejdstimer pr. år for de tre største revisionsfirmaer i Danmark. Hvis det antages, at timelønnen for revision af et SIFI i stedet er på 1.000 kr. i gennemsnit, kan mængden af reviderede aktiver og passiver pr. debiteret revisionstime opgøres til godt 360 mio. kr.
- Spørgsmålet er om der er en logisk forklaring på disse meget store forskelle i resourceindsatsen. SIFI'er modtager im- og eksplicit støtte og der er særligt store samfundsøkonomiske omkostninger, hvis de går konkurs. Deres forretningsmodel er også relativt skrøbelig med lav egenkapital mv. Det tilsiger, at udgifterne til ekstern revision af SIFI'er skulle være større end for andre, større virksomheder. Samtidig stilles større formelle krav til den eksterne revision af SIFI'er end andre virksomheder.
- Nogle forhold, der trækker i den modsatte retning er, at der for SIFI'erne er lovkrav om, at etablere en intern revision, som kan reducere behovet for ekstern revision (idet der dog er krav om, at den eksterne revision skal overvåge intern revision). Desuden er der givetvis stordriftsfordele, som betyder at revisionsomkostningerne ikke stiger proportionalt med balancen.

- Samlet stiller analysen dog spørgsmål ved, om det private marked for ekstern revision af store pengeinstitutter kan levere den revisionskvalitet som forventes fra det offentlige side. Eller om det offentlighedens krav og forventninger måske er for ambitiøse ift. hvad markedet kan levere med de nuværende markedsstrukturer.

2 Hvor meget information kan en revisor overskue?

Formålet med revision af årsregnskaber er at styrke brugernes tillid til regnskabet. Dette opnås ved, at revisor udtrykker en konklusion om, hvorvidt regnskabet i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med en relevant regnskabsmæssig begrebsramme samt at det giver et retvisende billede i overensstemmelse med begrebsrammen og øvrige krav hertil. I pengeinstitutter er det afgørende, at revisor, som led i revisionen vurderer om pengeinstituttets aktiver og passiver er forsvarligt værdisat i overensstemmelse med lovgivningen og gældende regnskabsstandarder samt yderligere krav fra bl.a. Finanstilsynet, jf. boks 1.

Der er tale om en omfattende opgave i betragtning af, at balancen i den danske finansielle sektor er ca. 400 pct. af bruttonationalproduktet (BNP).

Boks 1 Formål med revision

De overordnede mål med en revision af de af bestyrelse og direktion aflagte årsregnskaber er fastlagt i en række internationale revisions standarder. Kort fortalt skal revisor ved revisionen:

- Opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet er uden væsentlige fejl.
- Konkludere, om regnskabet giver et retvisende billede af virksomhedens aktiver og passiver, finansielle stilling og resultat samt pengestrømme for året.

I grove træk indeholder en revision en kontrol af:

- At aktiver og passiver eksisterer og tilhører virksomheden. Samt at de er forsvarligt værdisat (indregning og måling).
- At virksomheden har registreret alle økonomiske transaktioner i bogholderiet og dokumentationen til regnskabet, og at transaktionerne faktisk har fundet sted.
- At transaktioner er foretaget i/vedrører den periode, som regnskabet omfatter.
- At oplysningerne i regnskabet er præsenteret i overensstemmelse med lovens, eventuelle standarders samt Finanstilsynets krav mv.

Et groft mål for størrelsen af informationsudfordringerne er værdien af aktiver og passiver, som skal revideres pr. debiteret revisionstime. Jo flere/større aktiver og passiver, der skal revideres pr. time, jo vanskeligere må det alt andet lige være at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet giver et retvisende billede.

For at få et skøn for denne ressourceindsats er revisionshonoraret vedrørende lovpligtig revision for 19 store (large-cap) ikke-finansielle virksomheder sammenlignet med honoraret for revision af 7 SIFI'er.

Revisionshonoraret udgjorde i 2012 knap 17 mio. i gennemsnit for de store ikke finansielle virksomheder. For SIFI'er udgjorde revisionshonoraret til den generalforsamlingsvalgte revision til sammenligning ca. 4½ mio. kr. i gennemsnit. Der er herved ikke taget hensyn til at SIFI'er efter loven skal have interne revisionsafdelinger, som udfører en varierende del af den samlede revision, men som den eksterne revision samtidig skal kontrollere.

Desuden er der foretaget et skøn for hvor mange aktiver og passiver, der skal revideres per debiteret revisionstime. Følgende antagelser er lagt til grund:

- At en gennemsnitlig arbejdsuge er ca. 37,5 timer, jf. tabel 1, række nr. 4.
- At der er 44 arbejdsuger på et år, jf. tabel 1, række nr. 6.
- At den gennemsnitlige timeløn pr. fuldtidsansat er 670 kr., jf. tabel 1 række nr. 8.

Ud fra en simpel gennemsnitsbetragtning skal revisionsfirmaer af SIFI'er dermed revidere ca. 245 mio. kr. aktiver og passiver pr. debiteret revisionstime i 2012/13.

Tabel 1	Reviderede aktiver og passiver pr. debiteret revisionstime		
	2012/2013	2011/2012	2010/2011
1. Omsætning, mia. kr.	5,7	5,6	5,4
2. Fuldtidsansatte, tusinder	5,2	5,2	5,1
3. Omsætning pr. fuldtidsansat, mio. kr. (1)/(2)	1,1	1,1	1,0
Arbejdstimer pr. år og gens. Timeløn			
4. Antal arbejdstimer pr. uge	37,5	37,5	37,5
5. Antal uger pr. år	52	52	52
- 5.1 Ferieuger	6	6	6
- 5.2 Helligedage opgjort i uger pr. år	2	2	2
6. Arbejdsuger pr. år (5)-(5.1)-(5.2)	44	44	44
7. Arbejdstimer pr. år (6)*(4)	1.650	1.650	1.650
8. Gens. timeløn pr. debiteret revisionstime, kr. (3)/(7)	671	656	635
Lovpligtig revisionshonorar¹			
9. Ikke-finansielle large cap virk., mio. kr. (19 stk.)	321	310	362
10. SIFI'er, mio. kr. (7 stk.)	31 ²	42	35
Antal revisionstimer til gens. timepris pr. debiteret time			
11. Ikke-finansielle large cap. virk., tusinde (9)/(8)	478,4	473,2	569,9
12. SIFI'er, tusinde (10)/(8)	46,8	64,2	55,0
Balance			
<i>Aktiver</i>			
13. Ikke-finansielle large cap. virk., mia. kr.	996,2	966,2	912,9
14. SIFI'er, mia. kr.	5.707,7 ²	6.518,8	6.292,9
<i>Passiver</i>			
15. Ikke-finansielle large cap. virk., mia. kr.	996,2	966,2	912,9
16. SIFI'er, mia. kr.	5.707,7 ²	6.518,8	6.292,9
Reviderede aktiver og passiver pr. debiteret revisionstime			
17. Ikke-finansielle large cap. virk., mio. kr. ((13)+(15))/(11)	4	4	3
18. SIFI'er, mio. kr. ((14)+(16))/(11)	245	203	229
19. Forholdet mellem reviderede aktiver og passiver pr. time for SIFI'er og ikke-finansielle virk. (18)/(17) ³	59	50	71

Anm.: Omsætning og fuldtidsansatte er opgjort for KPMG, Deloitte og PwC.

1) Inklusiv honorar fra lovpligtig revision og honorar for andre erklæringsopgaver med sikkerhed.

2) Eksklusiv Nordea Bank Danmark.

3) Hvis beregningerne er eksklusiv Mærsk og Danske Bank ændres forholdet til 44, 51 og 65 i hhv. 2012/13, 2011/12 og 2010/11.

Kilde: Årsregnskaber og egne beregninger.

Til sammenligning er dette tal for andre store danske ikke-finansielle virksomheder 4 mio. kr. pr. debiteret revisionstime. Dvs. at kravene for revision af SIFI'er alt andet lige er ca. 60 gange større end for ikke-finansielle virksomheder. Der stilles således betydelig større krav til produktiviteten i revision af SIFI'er end for de ikke-finansielle danske virksomheder,

målt på denne måde. Eller formuleret lidt anderledes – der bruges langt færre revisionsressourcer på ekstern revision i SIFI'er end for andre store virksomheder.

Forskellen skyldes at SIFI'er betaler et mindre revisionshonorar i gennemsnit og har større balancer, end de ikke finansielle virksomheder

Det er formentlig især statsautoriserede revisorer eller revisorer med væsentlig erfaring og dermed en højere timeløn, der reviderer SIFI'er og de største danske ikke-finansielle virksomheder¹. Det giver dem et bedre grundlag for at revidere virksomheden, men betyder også, at der inden for det betalte honorar er færre timer til at vurdere aktiver og passiver. Fx vil en timeløn på 1.000 kr. i stedet for 670 kr. øge mængden af reviderede aktiver og passiver pr. debiteret revisionstime med 119 mio. kr. til 364 mio. kr., med det honorar, som blev betalt i 2012.

Forskellene i ressourcerne til revision forekommer store, særligt i betragtning af, at SIFI'er er omfattet af im- og eksplicite statsgarantier og har lav egenkapital, og det derfor kan være forbundet med store samfundsøkonomiske og statsfinansielle omkostninger, hvis store finansielle virksomheder bliver nødlidende. Det betyder, at der fra et samfundsøkonomisk perspektiv kan argumenteres for særlig grundig ekstern og uafhængig revision af de store institutter (SIFI'erne), navnlig hvis de ikke har sikret sig selv fx via en relativt høj kapitaldækning.

Pengeinstitutter og særligt SIFI'er er typisk mere komplekse på både aktiv- og passivside end andre virksomheder, hvilket stiller større krav til revisorens kendskab til flere aktivklasser og forskellige typer gældsinstrumenter. Pengeinstitutterne har som nævnt også en mere skrøbelig forretningsmodel bl.a. med relativt lav egenkapitalandel. Desuden er SIFI'er mere avancerede mht. risikostyring, herunder anvendelse af bankernes egne risikomodeller – de såkaldte IRB modeller mv., som har medført en lempelse af de reelle kapitalkrav til institutterne og som øger behovet for revision af høj kvalitet. Derudover er antallet af finansielle produkter steget gennem det seneste årti. Det har også øget kompleksiteten og reduceret gennemsigtigheden. Kravene til revisionen fra myndighedernes side er blevet forøget efter finanskrisen. Reguleringen af kreditinstitutterne er blevet mere indviklet, og kompleksiteten i at drive bankvirksomhed er blevet større.

Der er også forhold som kan reducere ressourcebehovet for den eksterne revision af SIFI'er. Der er givetvis stordriftsfordele i revisionsarbejdet, således at omkostningerne ved revision ikke nødvendigvis stiger proportionalt med balancens størrelse. Større pengeinstitutter har desuden som nævnt i modsætning til andre virksomheder en lovbestemt intern revision, som også er omfattet af krav, og som den eksterne revision skal arbejde sammen med og overvåge. Det kan isoleret set reducere ressourcebehovet for den eksterne revision. Det skal dog ses i sammenhæng med, at store ikke-finansielle institutter også i et vist omfang har interne revisions – og/eller controlling funktioner.

¹ Dette er bl.a. også baggrunden for Finanstilsynets nye certificeringsordning af bankrevisorer, jf. Bekendtgørelse om Finanstilsynets certificering af statsautoriserede revisorer, udgivet 12. december 2013.

Der fastsættes forskellige såkaldte væsentlighedsniveauer, som indebærer, at det (fx) kun er passiver eller aktiver over en given størrelse der revideres. Disse væsentlighedsniveauer, som i udgangspunktet fastsættes af revisoren og som Finanstilsynet gerne ser relativt lave, varierer afhængig af pengeinstituttets størrelse og kan potentielt betyde, at ressourcebehovet mellem et stort og et lille pengeinstitut i praksis ikke afviger væsentlig fra hinanden. Eller formuleret lidt anderledes, hvis væsentlighedsniveauet er højt i et stort pengeinstitut og lavt i et lille pengeinstitut, så kan det være lige så ressourcekrævende at revidere et lille pengeinstitut som et stort pengeinstitut. Dermed kan fastsættelsen af væsentlighedsniveauet også have indflydelse på sikkerheden for, at regnskabet giver et retvisende billede, og på omkostningerne ved den eksterne revision.

Den balancebetragtning, der her er lagt til grund, er selvsagt en forenkling af revisorarbejdet, som bl.a. omfatter revision af resultatopgørelse, totalindkomstopgørelse, noter mv. samt kontrol af bl.a. ledelsesberetning. Hertil kommer diverse erklæringer og forskellige former for dokumentation, som kræves afgivet til Finanstilsynet mv. Disse opgaver er ressourcekrævende og betyder i sidste instans, at der inden for et givet honorar bliver brugt mindre tid på at revidere fx værdien af bankens aktiver og passiver. Der er en række krav til intern kontrol, bevilling, overvågning, opfølgning, rapportering mv. til pengeinstitutter, som ikke gælder for andre ikke-finansielle institutter.